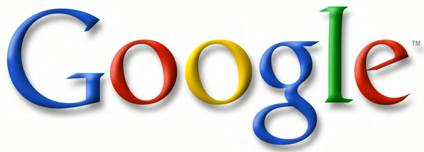
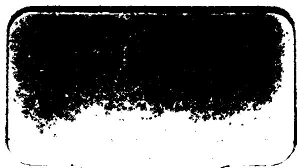

RARY
342 071

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

163. XIX. KÖTET. 2. FÜZET.

A CORPUS JURIS HUNGARICI ÉS A MAGÁNJOGI CODIFICATIO.

DR MÁRKUS DEZSŐ

KIR. TÖRVÉNYSZÉKI BIRÓ

ELŐADÁSA A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1899. ÉVI ÁPRIL HÓ 15-ÉN TARTOTT TELJES-ULÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1899.

Ára 20 kr.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

163. XIX. KÖTET. 2. FÜZET.

A CORPUS JURIS HUNGARICI ÉS A MAGÁNJOGI CODIFICATIO.

Dr MÁRKUS DEZSŐ

KIR. TÖRVÉNYSZÉKI BIRÓ

ELŐADÁSA A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1899. ÉVI ÁPRIL HÓ 15-ÉN TARTOTT TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1899.

For Tx
M

I.

T. teljes-ülés!

Előadásom czíme nem fejezi ki teljesen azt, hogy mi lesz annak tartalma. Épen azért kötelességemnek tartom Önökkel szemben, a kik oly kegyesek voltak megjelenésükkel megtisztelni, mindenek előtt körvonalozni előadásomnak tartalmát és czélját, egyuttal pedig megalkotni azt a keretet, a melyben előadásomnak, tekintettel a rendelkezésemre álló időre egyrészről, az Önök szives türelmére másrészről, mozognia kell.

Szólni akarok az 1848 előtti Corpus Juris Hungarici magánjogi tartalmáról, arról, hogy e Corpus Juris eddigi kiadásaiban foglalt 5070 törvénynek magánjogi tartalmából mit lehet értékesíteni a most folyamatban lévő magánjogi codificatio szempontjából és melyek azon törvények, melyek ebből a szempontból vizsgálva, egyáltalában figyelembe nem jönnek? A mi pedig előadásom keretét és terjedelmét illeti, az említettem szempontokból kénytelen vagyok a Corp. Jur. Hung. szoros törvény-tartalmára szorítkozni, mert méltóztatik tudni, — így tanultuk mindannyian boldogult Wenzel professor magánjogi kézikönyvéből — hogy a Corp. Jur. Hung. tartalma kétféle, ú. m. törvények és egyebek. Ezek az «egyebek», milyenek pl. a Mária Terézia-féle katonai szolgálati szabályzat, a tárnokjogi czikkek, biographikus adatok, chronologikus jegyzékek, a római és egyházjogból merített jogi közmondások stb., a dolog természeténél fogva nem képezhetik előadásom tárgyát. Mellőznöm kellett Werbőczy hármaskönyvének kimerítő ismertetését is, nemcsak a rendelkezésemre álló időre való tekintettel, de főleg azért, mert a Tripartitumot egy nálamnál hivatottabb, a magyar jogtudomány pótolhatatlan kárára korán elhúnyt jogtudósunk: Dell' Adami Rezső ismertette volt ezen egyesületben tizennégy

évvel ez előtt és én csak kegyeletes kötelességet teljesítek, midőn ez alkalommal is felhivom a Jogászegylet szíves figyelmét Dell' Adami Rezső: «Anyagi magyar magánjogunk s a codificatio» czímen megjelent kiváló művére. Mellőznöm kell, végül, a Corpus Juris eddigi kiadásaiban nem közölt magyar törvényeket, abból az okból, mert ezek tartalma még ez ideig szélesebb körben meglehetősen ismeretlen, s nem tartanám ildomosnak, hogy akkor, midőn egy közvetlen ellenőrzésre is szánt szabad előadást tartok, abban olyan adatokat említsek föl, a melyeknek valóságát, helyességét azonnal megbirálni lehetetlen.

Maradt tehát számomra kizárólag a Corpus Juris törvénytartalma abban az alakban, a melyben az utoljára 1844-ben került nyilvánosságra.

Mielőtt azonban előadásomnak ezen szorosabb értelemben vett tárgyára áttérnék, szükségesnek tartom, hogy rövid, vázlatos visszapillantással, mintegy csak eszükbe juttassam Önöknek a magyar törvény-alkotások adatait és azokat az okokat, a melyek magánjogunknak a törvényhozás útján kiépítését gátolták.

A vezérek koráról természetesen egyetlen egy szóval sem emlékezhetem meg. Igaz ugyan, hogy Bartal György az ő ismeretes müvében azt állítja ezen korról, hogy: «legum sub Ducibus capita ... cumulatissima repræsentant ... ingenii civilis specimina» (Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariæ ævi medii Libri XV., I. k. 149. l. 43. §.), de, azt hiszem, alig lesz valaki, a ki Bartal jóindulatú phantasiáján kívül, rámutathatna a vezérek korának törvényhozói működésére.

Szent István, Szent László és Kálmán törvényhozásai elsősorban a királyság consolidatióját czélozták, másodsorban pedig a kereszténység megerősítésére voltak hivatva és innen van főkép, hogy ezen királyok törvényhozásában a magánjogi jellegü törvények is kivétel nélkül a legszigorubb büntetőjogi sanctióval vannak ellátva. Ezek, már czéljuknál fogva is, magánjogi szempontból nagyon kis értékkel birnak. II. Endre idejéből való hazánk magna chartája, az aranybulla, a melynek tartalma sokkal inkább közjogi jellegű, semhogy előadásom keretében sok helyet foglalhatna. A II. Endrétől III. Endréig lefolyt időszak-

ban azok a belső viszályok, melyek az országot dulták, kizárták a nyugodt magánjogi codificatiót, ezt a szót természetesen középkori értelmében véve. III. Endrének a Corpus Jurisban nem foglalt törvényei azonban tartalmaznak egyes igen érdekes magánjogi szabályokat is, melyeket későbbi törvények is adoptáltak. Az Anjouk korában a magánjogi codificatio, különösen Nagy Lajos alatt, már némi föllendülést vett, hiszen az ősiség megalkotása, úgyszintén birtokviszonyainknak ily értelemben vett codificatiója, Nagy Lajos korára esik. Zsigmond számos törvénye nagyon érdekes magánjogi tartalommal bir. Az alkotmányos érzületű Albertnek nagy horderejű törvényeit tartalmazza a Corpus Juris. I. Ulászló törvényei — köztük a jus placetire vonatkozó egyetlen törvényünk — hiányoznak a Corpus Jurisból, de tartalmuk, magánjogi szempontból, nem bir nagy értékkel s ép oly kevéssé fontos, ebből a tekintetből, az a decrétum is, a mely Hunyadi János kormányzói idejéből való. V. László törvényhozása hadügyi jellegű és úgy, mint Szilágyi Mihály 1458. évi decretuma, inkább actuális természetű. I. Mátyás és II. Ulászló idejére úgy tekinthetünk vissza, mint a magyar törvényhozás legtermékenyebb két korszakára, mely régi magánjogunkban is jelentős nyomokat hagyott maga után. II. Lajos törvényhozása figyelembe se jöhet; az országnak akkori szomoru viszonyai eléggé indokolják azt, hogy ebből a korszakból figyelemre méltó magánjogi törvény nem maradt fen.

De a most említettem, a képzelhető legvázlatosabban feltüntetett okokon felül, Werbőczy, Hármaskönyvéhez írt ajánlásában, megemlékezik még egy másik okról is, a mely szintén hozzájárult a magyar magánjogi codificatio meddőségéhez, mondván: «Őseink és eleink az efféle tanulmányoktól» (t. i. a jogiaktól) «idegenkedtek, mert úgy látszik, hogy nemzetünk a keletkező ország legelső eredete óta, csakis hadi dologra advān magát, a többi tudományokkal nem törődött»; továbbá, «mivel magukat semmiféle kereskedésre vagy közönséges mesterségre nem adták, egyedül a hadi szolgálatra alapították a nemességet, a minek következtében arra, hogy a törvényeket akár nagyobb gonddal megállapítsák, akár érettebb megvizsgálás után közzé tegyék, se nyugtok, sem elég alkalmas idejük fenn nem marad».

De, uraim, találunk mi törvényeink hiányainak és törvényhozásunk hézagainak megokolására ugyanebből az időből egy Werbőczyénél is őszintébb és jelentősebb adatot, t. i. magában a törvénytárban — oly adatot, a mely, a mint azt az előadásom folyamán idézendőkkel kapcsolatban látni fogjuk, valósággal megdöbbentően czáfolja meg azt a régi közmondást, hogy az idők változtával, mi is megváltozunk.

Az 1495. évi XXV. tcz. 1. §-a ugyanis ezeket mondja: «A midőn a főpap és báró urak, meg Ő felségének tanácsosai egybegyűlnek, jobbadán csupa beszélgetéssel töltik el az egész napot és minden megállapodás nélkül válnak el egymástól» — és ezzel a megokolással alkotja meg törvényhozásunknak egyik nagy reformját, az országgyűlések tartama és az azokon való megjelenés szempontjából.

I. Ferdinand, Miksa, Rudolf, II. Mátyás, II. és III. Ferdinand törvényhozása a török háborúk folytán szükséges hadi segély mindenféle neméről, vallási villongásokról és az ezekkel járó belső bajokról szóló rendelkezéseket alkotott.

De ebből a korból is maradt egy nagyfontosságú emlékünk régi országgyűléseink jellemzéséről, a melyet *Salamon Ferencz* derített fel *Rendi országgyűléseink jellemzéséhez* czímű művében (9., 14., 16. ll.).

Eszterházy Miklós nádor ugyanis emlékiratot terjesztett az 1637. évi országgyűlés elé az országgyűlés tárgyalásainak módjáról — ma azt mondanók: házszabályairól — és ebben a következőket mondja: «... Az országgyűléseinken megforduló idegenek csak azt látják, hogy kiabálással, czivakodással, viszálkodással és a felháborodott elme más ilyen kifakadásaival vesztegetjük el az idő nagy részét, a véleményeket is nem annyira mérlegelvén, mint számlálván». «Ha sok a törvény, sok a zavar. A törvényczikk alkotásában oly tulságba mentünk, hogy őseink húsz országgyűlésen sem alkottak annyi törvényt, a mennyit mi egy gyűlésen összeirunk... Ehhez járul az az alkalmatlanság is, hogy a miket már egyszer a rendek közös szavazatával elhatároztunk, s aminek megerősítését is megnyertük, ugyanazokat a következő országgyűléseken ujból el akarjuk határozni és megszentesíttetni. Hová vezet e visszaélés? Mert vagy valóban végzéssé lett valami vagy nem. Ha azzá lett,

még pedig királyi szentesítéssel is, mire való ugyanazt a káposztát újra főzni (eandem crambem recoqui)? Ha pedig nem lett azzá, egész Corpus Jurisunkban sem lesz valóban egyetlen decretum, statutum, articulus, melyet minden országgyűlésen szóról-szóra újból el ne kellene határozni és megerősíttetni.» «Ha ki akarunk vinni valamit, azt csak törvényczikkbe foglaljuk s aztán nem gondolunk többé azzal, hogy ki sürgesse életbeléptetését vagy megfenyítse, a ki ellene vételni merészel.» «Meddig tartson egy-egy országgyűlés, annak is meg kell idejét szabni. Mert eddig, mint mindenki tudja, hiában való akadékoskodással, czivakodással, s más ily szóharczokkal huztuk ki az országgyülés idejének legnagyobb részét, még pedig annyi költség pazarlásával, alkalmatlansággal s kölcsönös boszantásokkal, hogy utoljára is belefáradván és beleunván, nehogy azt mondják, hogy hiába jöttünk ide, az utolsó napokban inkább csak futólag és nyakra-főre vetettünk papirosra néhány törvényczikket, minden rend, minden szabatosság és minden megvitatás nélkül. A rosszul szerkesztett s még rosszabbul megvizsgált czikkeket tűvel-hegygyel felnyalábolván, mintha meggyúlt volna az országháza, nehogy mindenünk velünk együtt odaégjen, haza siettünk, megitéltetve magunkat mind Ő felségénél, mind a külföldön. Sőt a mi több, sokan kétségbeesésből, mivel jövedelmük meg nem birta a sok költséget, az országgyűlés előtt eltakarodtak. Így ezen repedéseken sok ömlött be, a mi törvényczikkeink erejét megrontja és határozott fogalmazásukat meggátolja.»

I. Lipót ötvenéves uralkodása tudvalevően szintén nem volt békességes, hiszen ebben az időben küzdöttük utolsó és döntő harczainkat a törökkel és ebbe a korszakba esnek az absolut császári uralom ellen való összeesküvések, fölkelések és belső háboruságok, melyek I. József alatt a szatmári békekötéssel értek véget. De azért I. Lipót idejéből már felmutathatunk néhány fontosabb magánjogi alkotást, a nagy horderejű közjogi törvények mellett. A közszerzemény, az özvegyi jog, néhány kötelmi jogi törvény, a hitbizományi törvény ebből az időből valók. I. József uralkodásának idejéből nincsen törvényünk, de annál gazdagabb III. Károly törvényhozása, s elmondhatjuk, hogy az 1715., 1723. és 1729. évi országgyűlés magán-

jogi szempontból is, a legtermékenyebbek közé tartozik. Nem mondhatjuk ugyanezt a Mária Terézia három országgyűléséről (1741., 1751., 1764.) és II. Lipót 1791. évi decretuma is csak alkotmányjogunk terén bir maradandó, alapvető fontossággal. Ferencz uralkodásának javarészét a franczia háborúk, a pénzügyi zavarok foglalták ugyan el, de azért épen az ő uralma alatt fejtették ki a codificationális bizottságok a legnagyobb tevékenységet, bár tudvalevően, minden eredmény nélkül.

De ennek a meddőségnek is megtaláljuk egyik magyarázatát, az örökké ismétlődőt, egy nagyon is szavahihető kortárs följegyzéseiben. *Kölcsey Ferencz* ugyanis — az 1832—36. országgyűlésen Szatmármegyének egyik követe — az 1832—1833. évi naplójában, 1832 deczember 20. kelettel, egyebek közt, ezeket írja az országgyűlési tárgyalások jellemzéseképp: «Az oppositio nagy része dicsőséget keres az örökös gáncsban és ellenküzdésben. Hibák után leskődnek, hol nincs is; cselt látnak, hol arra szükség nem volt; a bötü kurtább vagy hoszszabb szárában titkot keresnek; s mivel a prés a colont nem jól nyomta ki, a polgári alkotvány eldöntését rettegik. S mire vezet mind ez? Néhány merész kifejezéssel tömött beszédre, hogy tapsot kapjunk és székeinkre egész méltósággal visszaereszkedvén, nyert borostyánunkon pihenjünk. Uraim, Isten bizonyságom, rosszul őrzitek a hazát. Tapsért szólotok, nem a magyar nemzetért; s míg nyelv- és ajakmozgás után hírt arattok, semmi tettre nem kerültök fel ott, hol való szükség volna reátok.»

A nemzet fölébresztésének óriási munkája, a mely Ferencz alatt vette kezdetét, V. Ferdinánd alatt fokozott mértékben folyt tovább és a magánjog codificatiójára sem lehetett hatás nélkül. *Széchényi István* minden föllépésekor magánjogi törvényeinkben, de még inkább azok hiányaiban kereste gazdasági életünk óriási elmaradottságát és Hunniájában (78. l.) elkeseredésének ad csak kifejezést, midőn azt mondja, hogy: «A Corpus Juris két roppant foliójának legalább kilencztizedrészét kell a tűzbe dobni.» *Deák Ferencz* sem kimélte a mult magánjogi törvényhozását abban a beszédben, melyet a magánjog codificatiójánál követendő methodusról — pontosabban: a juridicum operatum tárgyalási módjáról — az 1834 május 24.

kerületi ülésben mondott: «Halomra nőtt polgári törvényeink a nemzeti törvényhozás hosszú során keresztül minden rendszer nélkül, egyes panaszok következtében, egyes esetek körülményeihez alkalmazva hozattak s ezen az úton tévesztő temérdekségre szaporodtak. Werbőczy volt az első, a ki ezen casuistikus zavart némi, bár hiányos rendszerbe foglalta.» (Kónyi: Deák Ferencz beszédei I. k. 66. l.). *Kossuth Lajos* pedig Pesti Hirlap-jában czikket czikkre halmozott elavult magánjogi törvényeinkről és arról az óriási jogbizonytalanságról, a mely e törvények daczára, sőt épen ezek folytán előállott: «Magyarhonban e kérdésre» — mondja egyik czikkében — «quid juris? nem oly könnyű felelni, mint gondolnók. Mert nem tudja az ember, törvény-e a törvény, vagy a szokás a törvény, vagy a decisio, vagy mit tudom én?» (Pesti Hirlap 1841. 9. sz.)

S hogy a magyar codificatiónak egy épen oly rokonszenves, mint komoly és irányadó előharczosának szavaival fejezzem be e korszaknak rajzát, hadd idézzem még *Szalay László* szavait, a ki az 1848-as igazságügyminiszteriumban a codificationális osztályának főnöke volt: «Nem hiszszük, hogy volna kormány Európában, melynek nehezebb feladása volna a miénknél. Másutt csak a kormányforma változott, nálunk valamennyi institutio. Kormányunk egy mákszemnyit sem örökölt elődétől, még a téntatartó is kiszáradt, még a porzó is kifogyott, nem, hogy a néhai institutióknak s a léptetett embereknek hasznát vehetné.» (Csengeri: Magyar szónokok és státusférfiak, 550. l.)

II.

De nézzük most már egyenként ezeket a magánjogi institutiókat, a melyekről hazánk legjelesbjei is ily elitélően nyilatkoznak, s a melyeket, törvényről törvényre menve nyomozásaimban, a mai magánjogi rendszerek szerint iparkodtam csoportosítani. És tartalmuk alapján válaszoljunk arra a kérdésre, a mely előadásomnak sajátképen tárgya: vajjon mily jelentőséggel birnak a most folyó magánjogi codificatio szempontjából a Corpus Juris Hungariciben foglalt magánjogi törvények?

A *törvénynek* kifejezetten nem tulajdonít visszaható erőt az 1486 : LXX. t.-cz., midőn a régi törvények szerint rendeli folytatni a már megindult pereket, «úgy tekintvén t. i. a fentebb megirt czikkelyeket, mint a melyek egyedül a jövendő és nem az elmult dolgokra nézve lettek alkotva.» A törvénynek minden más jogszabály fölötti feltétlen uralmát és ennek törvényes megerősítés nélkül érvénytelenségét mondja ki az 1635 : XVIII. t.-cz.; míg az 1790 : XII. t.-cz. a törvények hozását, hatályon kívül helyezését és magyarázatát a törvényhozó hatalom mindkét tényezője együttes jogának nyilvánítja.

A *szokásjogról*, a mely jogéletünkben oly nagy szerepet vitt minden időben, az 1492 : X. t.-cz. ezt mondja: «Consuetudo regni a judice observetur, neque in ullius favorem mutetur», az 1498 : VI. t.-cz. pedig hasonlóképen: «Consuetudines regni conscribantur et si rationabiles secundum eas judicetur.» Az 1687 : LXXVIII. t.-cz. 19. §-a pedig így szól: «Consuetudinem contra nobiles legibus regni contrariam civitates non judicant.»

Az 1848 előtti *birtokjogot* a magánjog szempontjából birálni egyáltalán lehetetlen — hiszen a szerzés körül a döntő szerepet a közjogi jellegű adomány és az ősiség, az elvesztés körül pedig az ugyanily jellegű királyi jog és a hűtlenség esetei játszották. De épen azért, mert ezek a viszonyok még az összehasonlítást is lehetetlenné teszik a mult és a jelen közt: még inkább lehetetlen a Corpus Jurisnak *dologjogi* intézkedéseiből bármit is megmenteni a jövő számára, a mely még messzebb fog állni attól a korszaktól, a melynek letüntét nemzeti ünneppel ültük meg épen néhány nappal ezelőtt és a mely a jogászra nézve sem nyujt semmit, a mit jogi szempontból érdekesnek mondhatna. S ugyanebből az okból hatályukat vesztették törvénykönyvünknek a dologjog körébe tartozó amaz intézkedései is, a melyek a jobbágyi tartozásokra, mint dologi terhekre vonatkoznak, csak úgy, mint a földesúri hatósággal kapcsolatos egyéb törvényes rendelkezések.

A *tulajdon* szentségének elvét, melyet Szent István II. k. 35. fej. mondott ki először, a szabad rendelkezés megengedése kapcsán, erősíti meg az aranybulla 17. czikkelye, midőn rendeli, hogy «a mely birtokot valaki méltó szolgálatával szerzett, attól soha meg ne fosztassék» : ezt védi az 1351 : XIII. t.-cz.,

midőn kimondja, hogy a nemesek birtokait, melyekben bányák vannak, ugyanannyi érő birtok adása nélkül a király el ne vegye, a mit megerősített az 1486 : XLIX. t.-cz. A tulajdonjogot védelmezi a jogtalanul elfoglalt birtokok visszabocsátására kötelező számtalan törvény is, a melyek azonban sokkal inkább büntetőjogi jellegűek, mint magánjogiak, a mely utóbbi szempontból alig találunk bennük figyelmünkre érdemes rendelkezéseket.

A tulajdon korlátlanságát szorítja meg a szabad hajózást szabályozó 1751 : XVII. t.-cz., csak úgy, mint a hogy a forgalom érdekében a vámok és révek felállításának is számos törvény szab határt.

A mai napig is irányadók a *birtokháborításról* szóló 1802 : XXII., valamint a *határigazításról* szóló 1802 : XXIII. t.-cz. szabályai, mely utóbbiakat megelőzte az 1635 : XX. t.-cz. De hatályukat vesztették a *visszaűzésre* (repulsio) vonatkozó törvények (milyenek az 1609 : XXIX., 1613 : XXII. t.-cz. stb.).

A *zálogbirtokról* a Hk. bő rendelkezései mellett, későbbi törvényeink is tartalmaznak intézkedéseket, a melyek azonban, ez intézmény megszünte folytán, csak történeti jelentőséggel bírnak. Ellenben a modern értelemben vett zálogról a Corpus Juris nem intézkedik. Az önhatalmu *zálog- vagy biztosítékvételt* az 1405 (II.) : III. t.-cz. hatalmaskodásnak jelentette ki.

De föl kell említenem, - mint nézetem szerint, melyet volt szerencsém a t. Jogászegyletben más alkalommal bővebben megokolni, máig is érvényes törvényeket — azokat, a melyek az u. n. *holt kéznek birtokszerző képességét* szorítják meg, nevezetesen az 1498 : LV. és LXV., az 1647 : XVII. és 1715 : XVI. t.-czikkeket.

Az *ususfructusról* csak a hitbizományokat szabályozó 1687 : IX. t.-czikben találjuk a kizáróan ezekre vonatkozó azt a rendelkezést, hogy «verum duntaxat de iisdem bonis usum et fructum capere possint; sub poena amissionis majoratus».

A nemesi birtokkal tartozékként összefüggött és részben még most is összefüggő kir. *kisebb haszonvételekről*, a melyeknek hátralevő részei, (1836 : VI. t.-cz., 1871 : LIII. t.-cz.) gazdasági és közjogi okokból egyaránt, megváltandók lesznek és így a jövő codificatiója szempontjából figyelmet nem érdemelnek, itt annál kevésbbé kell megemlékeznem, mert a Corpus Juris-

nak vonatkozó rendelkezései már a megszűnt jobbágyi és földesúri viszonynál fogva is elavultaknak mondhatók. A *vámszedésre* vonatkozó korábbi jogszabályainkat pedig, melyektől — ép úgy, mint a tizedre és harminczadra vonatkozóktól — csak úgy hemzseg a Corpus Juris, az 1890 : I. t.-cz. helyezte hatályon kívül. A *vásári jogot*, noha még rendezésre vár, ma már bizonyára sem az 1681 : XII. vagy 1715 : LXXII., 1723 : XV., sem az 1836 : XXXIII. és 1840 : XXVIII. t.-cz. alapján biráljuk el, hanem a modern ipar és kereskedelem viszonyaihoz képest. Egyéb *tartozékokról* a Corpus Juris nem tartalmaz rendelkezést és erre vonatkozóan be kell érni a Hk. I. R. 24. és III. 16. cz. tanításával.

A *kir. fiscusnak* magánjogi jellegét és a rendes biróságok alá tartozását cselekvő és szenvedő perben az 1741 : XXIII. t.-cz. állapitja meg utoljára, számos hasonló értelmű törvény nyomán.

Ezzel kapcsolatban említem föl az elidegenítés tárgyát nem képezhető *koronajavakra* vonatkozó törvényeinket (1514 : III. ; 1791 : VII. t.-cz.), melyeknek natálya csak annyiban módosult, hogy ujabban a koronajavak állagában csere és vétel útján némi változás történt.

A *közbirtokosokról* a terhek arányos megoszlása és a kötelességek közönsége tekintetéből helyes elveket tartalmaz az 1715 : LXIX. t.-cz., melyeket kiegészített a vadászatról szóló 1802 : XXIV. és az erdőkről szóló 1807 : XXI. t.-cz. — mely két törvény, az utóbbit módosító 1844 : X. t.-czikkel együtt — már nincs hatályban. Megemlékezik még róluk az 1655 : LIX. t.-cz., midőn a legeltetés és makkoltatás idején az egymások jogainak kellő tiszteletben tartását rendeli el. De csaknem teljesen hatályban vannak az arányosságról szóló 1836 : XII. t.-czikknek a közbirtokosokra vonatkozó rendelkezései, ideértve az elévülés alól való kivételeket is.

A *vadászatot* az 1729 : XXII. és az 1802 : XXIV. t.-cz. szabályozta — de ezeket, valamint a parasztokat a vadászattól eltiltó 1504 : XVIII. t.-czikket, hatályon kívül helyezte előbb az 1872 : VI., majd az ennek helyébe lépett 1883 : XX. t.-czikk.

A *szomszédságból* eredő, a kötelező megkinálással egybekötött elővásárlási jogokról, a Hk. I. R. 60. cz. 10. §. és II. R. 56., 64., 74. cz. mellett, a Werbőczy tanításának nyilván alapjául szolgáló 1435 (II) : IX. czikkelyben találjuk azt a rendelke-

zést, hogy a birtokba iktatás, határjárás és szemügyrevétel csak a szomszédok jelenlétében történhetik, a mely rendelkezést megerősítette az 1486 : LXXVII. t.-cz. — mindmegannyi intézkedés, melyek érvényüket elvesztették.

A folyamok *mederváltozásaiból* és *áradásaiból* eredő jogviszonyokra az 1655 : LXXXI. t.-cz. a Hk. I. R. 87. czímét erősíti meg; a vízáradásra vonatkozó jogszabályainkat (1751 : XIV., 1807 : XVII., 1827 : XXXIII., 1836 : XXXVI., 1840 : X. t.-cz.) azonban hatályon kívül helyezték a vízjogra vonatkozó, 1871-től 1885-ig alkotott ujabb törvényeink.

A nemesi tulajdon tartozékát képező *bányajogok* tekintetében korábbi törvényeink tudvalevőleg hatályukat vesztették az 1854 máj. 23. osztrák bányatörvény behozatala óta és ha már ennek rendelkezései is a legsürgősebb reformot igénylik, mennyivel kevésbbé vehetjük immár figyelembe Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, I. és II. Ferdinánd s mások szabályozását a bányajog körül, ámbár bizonyos, hogy az államnak bizonyos ásványok tekintetében fentartott főtulajdonjoga, ujabb törvényhozásunkból sem lesz kiküszöbölhető.

Teljesen elavult a *betáblázott követelések elsőbbségét* is megalapitó 1723 : CVII. t.-cz.

Az *elővásárlási jog* fogalmát (præemptiót) — a melyet az élelmi szerek tekintetében összevásárlás értelmében is ismernek régi törvényeink — az 1655 : XXXIV. t.-cz. használja mai jelentőségében, elővásárlási jogot biztosítván a magyar honosoknak a külföldiekkel szemben a «bona civilia» tekintetében.

A *szerződések* tekintetében általános érvényességű elvet tartalmaz az 1486 : XVII. t.-cz., midőn 1. §-ában kimondja, hogy «In obligationibus vero talis modus servetur: Quod secundum quod se quisque obligavit... judicium et justitiam recipiat», a mit megerősitett az 1492 : XXXVIII. t.-cz és az 1723 : XXXI. t.-cz. 8. §-a, míg az 1715 : LIII. t.-cz., (de már korábban az 1471 : XXVI., (pozsonyi) 1542 : XL., 1552 : XVII., 1687 : XIII.), a csalással, csellel és megfélemlítéssel létesült szerződést hatálytalannak mondja ki. Hasonlóképen érvénytelennek nyilvánítja az 1536 : LIX. t.-cz. az erőszak útján létrejött kötelezettségeket, igéreteket, kezességeket. Ugyanígy az 1471 : XXVI. t.-cz. is érvénytelennek mondja az olyan bevallást, mely az illetőnek

akarata ellenére történt. Érvénytelenek továbbá a kiskorúakkal vagy a gyámság alatt állókkal általában, törvényes képviselőjü beleegyezése nélkül kötött szerződések (1792 : XVII., 1802 : XXI. t.-cz.). Mindezek az intézkedések máig is érvényesek. A kötelezettségek létrejöttekor a hiteles helyek előtt történő alakszerűségeiről számos törvényünk van, a melyeket az ujabb jogszabályok már hatályon kívül helyeztek. (1723 : XLII. t.-cz.)

A *fassio perennalis*-nak — az örökvallásnak — a birtokszerzés különböző nemei körül való szerepe, jelentőségét teljesen elvesztvén, fölmenthetem magamat az arra vonatkozó számos törvény felsorolása alól.

Az *adósságok* megfizetéséről rendelkeznek az 1486 : XXIX. t.-cz. (személyfogsággal kapcsolatosan), mely t.-czikket megerősítik ez 1492 : XC—XCII. t.-czikkek; az 1638 : LV., 1647 : XCIV., 1655 : XXXIII. t.-cz.; az 1669 : XLI. t.-cz., mely kimondja, hogy a regnicolæ adósságait külföldiek meg nem szerezhetik és hogy az ilyen szerzés jogi hatálylyal nem bír és a biróság előtt nem érvényesíthető, a minek oka az volt, hogy a magyar adósokat gyakran külföldi (főleg osztrák) biróság elé idézték a külföldi hitelezők. Az 1715 : LI. t.-cz. 6%-ban állapítja meg a törvényes kamatlábat és minden nagyobb kamatszedést uzsorának nyilvánít. A kereskedőkről és a csődületről rendelkező 1840 : XXI. és XXII. t.-czikkek tartalmaznak intézkedéseket a tartozások kifizetéséről, a nyugtatványról és a kötelező visszaadásáról, de ezek tudvalevően hatályukat vesztették az 1875 : XXXVII. és 1881 : XVII. t.-cz. életbelépésével. A tartozatlan fizetésről az 1715 : LIV. t.-cz. rendelkezik, arról pedig, hogy a fizetés kikötött helyét és idejét a hitelező és adós betartani kötelesek, az 1715 : XX. és az 1792 : XVII. t.-cz. Arról, hogy a fizetésnek az adósság keletkezésekor fennállott értékben kell történnie, az 1435 : XII. és az 1622 : LXXVII. t.-cz. szólnak.

Az *uzsoráról* rendelkező 1715 : LI., 1723 : CXX. és 1802 : XXI. t.-cz. hatályukat vesztették, ép úgy, mint a kamatokról szóló egyéb törvények, nevezetesen az 1647 : CXLIV., 1723 : CXX. t.-cz. Ez utóbbi szerint azonban kikötés nélkül kölcsön után kamat nem jár, a késedelmi kamat kivételével — a mi tartalmilag kétségkívül nem elavult rendelkezés, bárha alkalmazásánál nem is hivatkozunk erre a törvényre.

A *tékozlók* elleni zárlatot az 1723: XLVIII. t.-cz. engedélyezi.

Az *adásvevés* szabadságát biztositja az 1681 : LXXIX. t.-cz., melyet megelőzően az 1659: LXXI. t.-cz. megengedte, hogy a megyék bizonyos dolgoknak árát limitálják. A Szt. László II. k. 7. fej. ama tilalmát, hogy «nemo vendat vel emat præter mercatum», mint érdekes adatot említem csak föl, a mely ép úgy jellemzi a maga korát, mint Kálmán II. k. 3. fej. a zsidók és keresztények közti adásvételek különös alakszerűségeiről. A kereskedésre vonatkozó kevés jogszabályt, az 1840. kereskedelmi törvényeket megelőző időkből, mint amúgy is tárgytalanokat. talán nem kell külön felsorolnom.

Az *engedményről* csak az 1715 : XIII. t.-cz. emlékezik meg annyiban, hogy a csalással, csellel vagy félelemből létesült engedmény érvénytelen. De idetartozónak tekinthetjük az 1559 : XXXI. t.-czikket, mely kimondja, hogy a követelések megszerzőjének az azt terhelő perköltség is megitélendő.

A *meghatalmazásoknál* törvényeink inkább az alakszerűségeket szabályozzák, mint a megbizás anyagi hatályát, tartalmát és terjedelmét (1492 : LI. t.-cz., 1504 : XIV., 1578 : XVII. 1723 : XXXV. és XXXVI. t.-cz., 1729 : XXIV. XXXIX. t.-cz. 1792 : XVI. t.-cz.. 8. §., 1840 : XXIII. t.-cz.).

A *letétek* tekintetében az 1638 : XXVIII. és 1647 : CVI. t.-cz. tartalmaz intézkedést, de ez csak átmeneti jellegű és «az utolsó idők zavaraira» vonatkozó rendelkezés, «a letéteket galádul visszatartókkal szemben.» Az 1597 : XXVIII. és az 1622 : XVI. t.-cz. a letétet visszatartók büntetéseiről szól, míg a birói letétekről az 1435 (II) : IX., 1492 : XCV. t.-cz. (14. §.), 1609 : LXXIV. t.-cz. (14. §.), 1638 : XXXI. t.-cz. emlékeznek meg — de mindmegannyi jogszabály régen idejét multa, bár kétségtelen, hogy a letétek visszaadásának kötelessége örök érvényű jogszabály marad.

A *bérlő* jogainak oltalmáról sajátképpen csak a birtokháboritásról szóló 1802 : XXII. t.-cz. rendelkezik, mert az arenda educillorumról intézkedő törvények (1655 : XXXI. t.-cz., 1659 : XLVII. t.-cz.) magánjogi szabályokat nem tartalmaznak.

Az okozott *kár* megtérítését számos törvényünk irja elő, melyek közt óriási számmal vannak azok, a melyek a katonák okozta károkról rendelkeznek. Ezek mellett a legnagyobb válto-

zatosságban találunk törvényeket az erőszakosan foglalók (például 1543 : III., 1638 : XXVII., 1647 : LXVI. és CXLVIII. t.-cz., 1802 : XXII. t.-cz.), a tizedek beszedői (1574 : XXIII. t.-cz.), a tisztviselők (1486 : XXXIII., 1559 : VI. t.-cz.) okozta károkról, a tizedjogot megsértőkről (1536 : XXXVIII. és XXXIX. t.-cz.), azokról, a kik az elfogott gonosztevőket megszökni engedik (1492 : LXXX., 1715 : XLVIII. t.-cz.), az örökösöket megkárosító özvegyről (1618 : LXI., 1622 : LXVII., 1647 : CV., 1655 : XXV. t.-cz.), az osztatlan testvérek közti károkról (1655 : LIV. t.-cz.), a végrehajtásokat akadályozók és a birói határozatoknak ellenmondók kártérítési kötelezettségéről (1681 : XXXI., 1723 : XXXIII. t.-cz., 1729 : XXXIV. t.-cz.), a marhák elhajtói (1729 : XLII. t.-cz.), a vadászok és madarászok (1802 : XXIV. t.-cz), a futóhomok ellen erdősitéseket nem kimélők (1807 : XX. t.-cz.) okozta károkról, úgyszintén az erdei károkról (1807 : XXI. t.-cz.).

Az *elévülésről* — a Hk. I. R. 23., 46., 56., 78., 79., 82—85. cz. és III. R. 15. cz. mellett — az 1655 : XXIV., az 1715 : IX. t.-cz., 1729 : XXXVI. (osztály) és XXXVII. (követelés) t.-czikk), 1791 : LIV. t.-cz. 4. §. és 1836 : XII. t.-czikkben találunk rendelkezéseket (az 1622 : LVIII., 1681 : XXIX., 1715 : LXX. t.-czikkek az elévülés alól való törvényes kivételt tartalmaznak) melyek tulnyomó részükben mai napig hatályban vannak — bár alig hihető, hogy a villamosságnak századában, a milyen a XX. század lesz, a harminczkét éves elévülési idő fönn lesz tartható.

Hogy nálunk mindenkor a *monogam házasság* volt a szabály, az keresztény államnál nem szorul bizonyításra és hogy a kettős házasságot szigoruan büntették, arról Szt. László (I. k. 1. fej.) és Kálmán (I. k. 67. fej., II. k. 4. és 9. fej.) törvényei mellett az 1599 : XXXVI. t.-cz. is tanuságot tesz. A házasságkötésnek Kálmán II. k. 15. fej. előirt alakját, mely annyi századdal megelőzte volt a tridenti zsinat határozatát, úgyszintén a mult század kilenczvenes, valamint a jelen század negyvenes éveinek a vegyes házasságokra vonatkozó törvényhozását hatályon kívül helyezte házassági jogunk legujabb reformja. De mint érdekes emlék fölemlíthető Szt. István II. k. 28. fej., mely a férjétől elhagyott nőnek juttatja az elhagyó férj vagyonát, megengedve neki az új házasságkötést is, míg a férj csak a püspök engedélyével léphetett újból házasságra.

A protestánsok *válópöreire* vonatkozó (1790 : XXVI. t.-cz. 11. §. és LV. t:-cz.) rendelkezések hatályukat vesztették.

A *házasságtörésről*, mint ágytól és asztaltól elválasztó okról, megemlékezik Szt. László I. k. 20. fej. és Kálmán II. k. 8. fej., míg a 13. fej. megengedi a házasságtörő nő büntetlen megölését. De sem László, sem Kálmán nem engedik meg a házasság teljes felbontását. Az utóbbi (II. k. 7. fej.) a nő által való elhagyást is fölemlíti, de ebben az esetben is csak a különélést engedi meg, mert meg vagyon írva: kiket Isten egybekötött, ember el ne válaszsza.

A *feleség* jogviszonyairól (Hk. I. R. 29. 30., 48., 67., 98., 99., 100—106., 109., 110. cz., II. R. 24., 60. cz.) ott találjuk Szent István II. k. 24. fej. az özvegy nőt illetően; a 29. fej. a tolvaj feleségről, a kit az első ízben való visszaesés esetében férjének kell visszaadni, másodízben pedig eladni. Az aranybulla 12-dik czikke az özvegy nőnek biztosítja a dos-át; az 1435 (II.) : XVIII. t.-cz. szintén biztosítja a hitbért és a jegyajándékot, s a mellett az özvegy nőnek, a leányág igényeinek kiderítéséig, a nemes férj javaiban való benmaradást is biztosítja, a mit megerősítenek az 1486 : XXVI. és az 1492 : LXIII. t.-czikkek. Az 1486 : XXVII. t.-cz. pedig szintén biztosítja, minden eshetőséggel szemben, a feleség hitbérét (dos). A közszerzeményt szabályozó 1840 : VIII. t.-cz. 8. §-ának hatályban létéről és kiterjesztett alkalmazásáról sem kell bővebben szólnom. A hozományról — a dosról mai értelemben — csak az 1840-es törvényhozás (1840 : VIII., XVI., XVII., XXII.) rendelkezik.

Az *atyai hatalomról* a Hk. I. R. 7., 51., 52., 57. 58., 61., 113. cz. és II. R. 60. cz. mellett, egyedül az 1723 : CV. t.-cz. intézkedik és ez is, a *szülők*nek gyermekeikkel szemben fennálló nevelési kötelességéről mindössze annyit mond, hogy «quodsi parentes aut tutores in educatione prolium et pupillorum negligentiores fuerint et comitatus eatenus non providerint, per sæpe fatum consilium admonendi erunt».

A *gyámságról és gondnokságról* rendelkező 1500 : XIV., 1655 : XXIV., 1659: XXXII. és XLV., 1715 : LXVIII., 1723 : CV. és 1764 : XXVI. t.-czikkek rendelkeznek, de ezek, tudvalevően, már huszonkét évvel ezelőtt — az 1877 : XX. t.-cz. életbeléptével — vesztették el hatályukat. Magukat ezeket a törvényes

rendelkezéseket lényegesen kiegészitik a Hk. I. R., 112—121., 125. czikkei a kiskoruakról és gyámjukról. Érdekes azonban kiemelni az 1500 : XIV. t.-czikknek az özvegy nő gyámi tisztére vonatkozó intézkedését. Mint jellegüknél fogva, de az ujabb törvényhozás folytán is elavult törvényes rendelkezéseket kell még itt felemlítenem az 1836 : IX. és az 1840 : VII. t.-czikknek a jobbágyok árváira vonatkozó és a földesuri hatósággal szorosan egybefüggő intézkedéseit.

A *kiskoruaknak* (kiknek szerződési képtelenségéről fönn már szóltam) főispáni hivatal viselésére képtelenségéről az 1638: XXXIII. t.-cz. rendelkezik, melyet megerősít az 1647: LXXV. t.-cz.

A *rokonságról,* mint a jogviszonyokra befolyással biró körülményről, a Hk. I. R. 116—119. czímeinek rendelkezéseitől eltekintve, megemlékezik az 1715 : LXVIII. t.-cz. a gyámságról és gondnokságról, annyiban, hogy a törvényes gyámságra elsősorban a rokonokat mondja hivatottaknak.

A *fi- és leányág* öröklési jogai közti különbség, a *hajadoni jogra* (Hk. I. 29., 67., 92., 1435 (II.) : XIX., 1486 : XXVI., 1492: LXIII. t.-cz.) és a *leánynegyedre* (Hk. I. 6., 29., 30., 89., 101., 1435 (II.) : XX., 1486 : XXVI., 1492 : LXIII., 1715 : LXXI. t.-cz.) vonatkozó törvényes rendelkezések, hatálylyal immár nem birván, fölösleges tehát ezuttal az azokat szabályozó törvényeket felsorolnom, megjegyezvén, hogy a *fiusításról* a Hk. I. R. 7., 17., 50. és 57. cz., nem pedig törvény intézkedik.

A *felmenők* törvényes örökösödéséről csak a jobbágyok tekintetében tartalmaz rendelkezést az 1840 : XVIII. t.-cz. 7. §. Az oldalrokonok törvényes (ági) örökléséről, a most említett törvény mellett, az 1723 : XXVII. t.-cz. tartalmaz intézkedést, a korábbi törvények közül az 1557 : X. és az 1688 : XI., s még előbbi időből Kálmán I. k. 20. és 21. fej. rendelkezik erről, a mely szabályok azonban, összevetve a Hk. I. R. 93., 99., 100., 105. cz. és III. R. 29. cz. tanításaival, nem egészen tisztázzák ezt a kérdést és erre vonatkozóan — most, 55 esztendővel később is, még mindig Frank Ignáczczal tarthatunk, a ki a «Közigazság törvénye» 1845. kiadásában (I. k. 518. l.) mondja, hogy «hihető, hogy igazító törvény sokáig el nem marad».

Az 1659 : XXXVI. t.-cz. a törvényes koru fiuknak megengedi az *osztályt* az *anyai ágról* őket megillető vagyonban,

melyet az azt visszatartó atyjuktól, annak jövedelmeivel együtt, visszakövetelni jogosítvák; az 1659 : CXVII. t.-cz. és 1723 : XLVII. t.-cz. a testvérek közti osztályról általában, az 1729 : XXXVI. t.-cz. pedig az osztály elévüléséről, kiigazításáról, megujításáról tartalmaz rendelkezéseket (Hk. I. 43—47., 52—54. czikkek), melyek — az ősiség megszüntétől eltekintve — az anyagi jog szempontjából lényegükben még nem vesztették el teljes hatályukat, míg az alaki jog tekintetében az 1894 : XVI. t.-cz. rendelkezik, mely szükségkép módositóan nyul belé az anyagi jogot érintő régi törvényekbe is.

A kölcsönös *hitvestársi öröklést*, gyermek s végrendelet nem létében, bár csak a zálogos és az ingó javakban, az 1687 : XI. t.-cz. szabályozza, a melyet megerősít az 1715 : XXVI. t.-cz. 4. §-a és melyet a jobbágyokra is kiterjeszt az 1840 : VIII. t.-cz. 9. §-a.

Az *özvegyi jog* első szabályozása Szt. István II. k. 24. fej. található; a Hk. vonatkozó rendelkezései mellett az 1618 : LXI., 1622 : LXVII., 1647 : CV., 1655 : XXV. t.-cz. meglehetősen hiányos intézkedései irányadók e kérdésben, a melyre a jobbágyok tekintetében még az 1840 : VIII. t.-cz. is kiterjed, mely utóbbi törvény az özvegyi öröklést — melyről ismét csak a Hk. szól — nem ismeri.

A *fiscus örökléséről* magszakadás esetében rendelkeznek az 1435 (II.) : XVII., 1492 : LXIII. t.-cz., (Hk. I. R. 10., 29., 64. cz.) és 1715 : XXVI. t.-cz.

A *végrendeletek* és fiókvégrendeletek alakszerűségeit az 1655 : XLVI., majd az 1715 : XXVII. t.-cz. állapítja meg (módositja 1840 : XIV. t.-cz.), a melyet kiegészített az 1729 : XXIV. t.-cz. 10. és 11. §-a; mindkettő az 1876 : XVI. t.-cz. életbelépésével vesztette el hatályát. A végrendelkezési szabadságot már Szt. István engedélyezte (II. k.35. fej.) és ezt erősíti meg az aranybulla 4. czikke. Magától értetik, hogy hatályban van, ha nem is szó szerint, de a dolog természetének megfelelően kiterjesztve, az 1836 : IX. t.-cz. 9. §-ának és az 1840 : VIII. t.-czikk 1. §-ának az a rendelkezése, a mely a jobbágynak szerzeményei tekintetében megadja a végrendelkezési jogot. Az 1598 : XL. t.-cz. a végrendelkezési szabadságot, ingó és szerzeményi javaikat illetően, a kath. főpapokra is kiterjeszti és ezt a törvényczikket egészíti ki az 1715 : XVI. t.-cz., mely, igaz, az

u. n. Kolonich-féle egyezményt szentesítette. A kath. főpapok végrendelkezési jogáról szóló törvények hatályukat még nem vesztették el, ép oly kevéssé, mint a *szerzetesek öröklési jogát* szabályozó 1715 : LXXI. t.-cz. sem.

A *szerzett javakról* való szabad rendelkezést az 1715 : XXVI., az 1723 : XLVII. és XLIX. t.-czikkek hangsulyozzák.

A *hagyományost és a hagyományokat* említik ugyan az 1647 : CXXVI., 1715 : XXVI. t.-cz. 6. §., az 1715 : XXVII. t.-cz. 5. §., az 1715 : XXVIII. t.-cz. 10. §. — de azonfelül, hogy ebből megtudjuk, hogy a hagyományokat is ismerte régi jogunk, e jogintézményről semmi szabályt sem tartalmaznak törvényeink. Az 1723 : XLIX. t.-czikknek a hagyományok beszámítására vonatkozó szabálya (az ősi vagyon kiegészítése végett), az ősiség megszüntével alapját vesztette és megszünt.

A *hitbizományokról* szóló 1687 : IX. és az azt kiegészitő 1723 : L. t.-cz., alapját képezi ugyan mai hitbizományi jogunknak, de azt hiszem, hogy egészen el is tekintve a hitbizományok megengedhetőségének gazdasági és politikai jellegű kérdésétől, a jövő szabályozás nem a két századdal ezelőtt uralkodott, hanem a jövő századbeli társadalmi felfogásból fog kiindulni a hitbizományi jog rendezésénél.

Az *alapítványokra* vonatkozó 1715 : LXXIV., 1723 : LXX. és CV., 1729 : XVII. és XXI.. 1790 : XXIII., XXVI. (10., 12. §§.) és XXVII. t.-czikkek máig is hatályban vannak.

III.

Ime, uraim, a Corpus Juris Hungarici magánjogi tartalma — a Corpus Jurisé, tekintet nélkül a Hármaskönyvben, a Planum Tabulareban, a statutumokban és egyéb jogforrásban feltalálható joganyagra, mert ezuttal csakis magánjogi *törvényeinket* tettem vizsgálódásom tárgyává. És ezek a most vázolt «magyar polgári anyagi magántörvények» azok, a melyeket az 1861. évi országbirói értekezlet hatályukba visszaállított, igaz, hogy «a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségei által igényelt» néhány pótlással. Ezek a pótlások azonban nem voltak képesek megszüntetni azt a jogbizonytalanságot, a melyről, mint hallottuk, Kossuth Lajos is oly

keserű gúnynyal nyilatkozott és a melyet az országbirói értekezleten — jegyzőkönyveiből kitünően — hazánk legkiválóbb jogászai is kiemeltek, a mit a higgadt és gondolkodó Zsivora György úgy fejezett ki, hogy «a magyar magánjognak csak töredékei léteznek, a melyek a jelen igényeinek meg nem felelnek». Mert az országbirói értekezlet határozatainak legfőbb hibája az, hogy nem vonta le a természetes következtetéseket a változott társadalmi és politikai viszonyokból, a melyek teljes ellentétben állanak a régi magyar törvényekkel, s azokkal az eszmékkel és felfogásokkal, a melyek közepette e törvények meghozattak. S ezzel az O. É. egy csaknem lehetetlen helyzetet teremtett. Mert vagy szószerint követjük az ideiglenes törvénykezési szabályok rendelkezéseit, s akkor a középkor uralkodó felfogásának szerzünk érvényt a XIX. század végének eszmeáramlatában, a mi az igazságtalanságok és méltatlanságok óriási sokaságát idézi elő; vagy pedig túlteszszük magunkat a mai korba nem illő törvényeken, még pedig nemcsak ezeknek betűjén, hanem sokkal inkább azoknak mai jogi felfogásunkat sértő szellemén — s akkor az O. É.-nek a magánjogra vonatkozó legtöbb határozatát kell a régi törvényekkel ellenkezően magyaráznunk.

Igaz, akadhatnak és akadnak is olyanok, a kik, bár kénytelenek elismerni valamely korábbi törvénynek alakszerű vagy a viszonyok változása folytán hatályon kívül lépését, mégis az ezen törvény szabályozta jogintézmény helyébe lépett intézményre is a korábbi törvény rendelkezéseit vagy legalább annak szellemét akarják a hasonlóság révén kiterjeszteni. A jogfolytonosságnak e föltétlen hivei azonban buzgalmukban megfeledkeznek arról, hogy a mig egyrészről a helyes törvénymagyarázat minden törvénybe csak annak a kornak a szellemét magyarázhatja bele, a mely korban az meghozatott, nem pedig egy sokkal későbbi korét, melyre ama törvény alkotói nem is gondolhattak, addig másrészről az emberi méltóságnak is nagy sértése rejlik abban, ha a későbbi századoknak minden, bármily gyökeres átalakulásaira, eltünt idők elavult intézkedéseit akarják ráerőszakolni.

A jogszabály, a melynek alapja: az emberek életviszonyai, a melynek czélja: ezeknek az életviszonyoknak czélszerű rendezése, nem dogma, mint a milyen a vallás tána, melyet hinni

kell és a melyben kételkedni, a melyet módosítani akarni, annyi, mint elszakadni az ama dogmát hirdető vallásfelekezettől. Épen azért a római jognak gondolkodás nélkül való imádása egyik főoka a jogtudomány conservativismusának (tudomány-e a jog? ez «ars boni et aequi», mint a római jogászok tanították, arról e helyütt lehetetlen bővebben szólnom), annak a bámulatos állhatatosságnak, a melylyel a római jog tantételeit a római világéval homlokegyenest ellenkező életviszonyokra alkalmazták. Pedig a római jog — kötelmi jogától eltekintve, a mely a nemzetközi jus gentiumon sarkallt — nemzeti jog, a mely a római nép vallásában, politikai szervezetében, szokásaiban gyökerezett, a melynek tehát hatályát legnagyobb részében el kellett volna vesztenie, mihelyt átalakult az emberi társadalom, mihelyt más vallás lépett az addig uralkodónak helyébe, mihelyt az állam életét más alapokra fektették. Ma már tudatára jöttek a jogászok a multak e tévedéseinek és már a romanisták is kezdik belátni, hogy a mai társadalmat lehetetlen ezredéves hagyományokkal kormányozni és eltünt idők emlékeivel óvni meg a haladó, a fejlődő, a tökéletesbülő emberiség rendjét.

S a mi áll a római jogra, az áll minden nemzet multjának jogára, áll tehát a hazai jogra is. És azoknak, a kik mindent jónak és tiszteletreméltónak mondanak csak azért, mert évszázadok vonultak el felette; a kik immár korhadt és rothadt felfogások szülte jogtételeket is örök igazságoknak óhajtanak föltüntetni, a melyek irányt adhatnak a jövő jogfejlődésnek, azoknak eszükbe juttatom Sieyés-nek szavait: «vouloir comprendre le présent par le passé, c'est vouloir comprendre le connu par l'inconnu.» Mert a jelen jogalkotásait csak a jelen szükségleteivel, a jelen felfogásával, a jelen életviszonyaival okolhatjuk meg, de sohasem a multéval, a mely ugyancsak az előtte ismert jelenjéből, de sohasem az előtte ismeretlen jövőből indult ki törvényhozásában.

Épen azért hamis az a tétel, a mely dogmaként hirdeti a jognak szükségkép conservativismusát, a mely visszautasitja azt a felfogást, hogy a modern lüktető élet nem érheti be a jog mumiáival, hanem életet követel azokban a jogtételekben, a melyek azt szabályozni akarják. Mert csak így létesülhet az

összhang élet és jog között, csak így lesz lehetségessé, hogy jog és igazság egymást födő fogalmakká váljanak.

Önök jól ismerik, uraim, a regét arról a tudnivágyó ifjuról, a ki a bölcsek intései ellenére Isisnek saisi templomában föllebbentette azt a fátyolt, a mely az igazság szobrát födte el a kiváncsiak szeme elől. A való igazság hatása az ifjura megdermesztő volt, elannyira, hogy felocsudva, soha senkinek sem adott számot arról, a mit látott.

Én azt hiszem, t. uraim, hogy nem cselekedtem volna jól, ha elhallgattam volna azokat a benyomásokat, a melyeket bennem a régi magyar törvényeknek az évek hosszú során át beható tanulmányozása keltett. Én úgy érzem, hogy vétket követnék el, ha tudatosan ápolnám azt az áhitatos hitet és indító okaiban kétségtelenül a legnagyobb tiszteletre méltó kegyeletet, a melylyel a magyar Corpus Juris magánjogi tartalmát is körülövezik azok, a kik hazaszeretetükön vélnének csorbát ejteni, ha bevallanák, hogy sokféle viszontagságaink, alkotmányos szabadságunk és magyarságunk szünetlen és dicsőségteljes védelme közepette, a magánjogi alkotások terén, fájdalom, csak úgy hátra maradtunk, mint a culturalis élet minden más terén, a melyeket most kell megmívelnünk szakadatlan munkával és határt nem ismerő kötelességtudással, hogy a multak harczainak halhatatlan alakjai mellé, a jövendőbeli Magyarország történetének megírója ugyanoly büszkeséggel sorozhassa majd a békességes munkának még nagyobb és halhatlanságra még méltóbb óriásait.

S ha a tényekből itélő, hazánk jogászi alkotásait ismerő biráló bámulva is csóválja fejét, ha minduntalan par excellence jogásznemzetnek hallja nevezni a mi nemzetünket, a mely erre a jelzőre mivel sem adott több alapot, mint Európának sok más nagy nemzete, a melyek — be kell vallanunk — messze megelőztek bennünket a jogtudomány és a törvényhozás terén is: ez bizonyára nem a kicsinylésnek a kifejezése, hanem azé a legnagyobb szeretetété, a melylyel a szülő gyermekéből akarja kiirtani annak gyöngeségeit, óva intve őt az alapnélküli és veszedelmes elbizásra vezető önámítástól.

A jövő századoknak készülő magánjogi törvénykönyv, a mindennapi élet változatos viszonyainak e bibliája, a melynek

annyi okkal lehetne jelszava, hogy «ego sum via, verita- t
vita», ne a multak romjain építse föl a magyar jognak. a
magyar igazságszolgáltatásnak, a magyar állami életnek ez
egyik mentsvárát. A szabad és önálló, a művelt és gazda-
magyar nemzetnek legyen majd ez a törvénykönyve, a mely
nem ismer különbséget e haza polgárai közt; a mely az embe-
rek egyenlő szabadságán épülve föl, a maga szabványaiban
lerontja a törvény által el nem ismert különböző osztályoknak
vagy a mi még bántóbb: a különböző rétegeknek, külön jogát é-
a mely megvalósítja a jognak azt az eszményét, hogy csak az
lehessen törvénynyé, a mi valóban jogos, a mi valóban igazságos.

Az 1848 előtti Corpus Juris Hungarici magánjoga pedig, —
kevés, igen kevés kivétellel — immár a történelemé és csak
történeti szempontból birhat becscsel és értékkel a jövő joga-
nak megalkotója előtt, a ki munkájával nem szállhat vissza a
rég letünt századok világába.

Azokkal a szavakkal, a melyekkel Széchenyi István zárta
le, közel hetven esztendővel ezelőtt, a Hitel korszakalkotó lapjait,
fejezhetem be én is az én szerény előadásomat, egyetlen szónak
megváltoztatásával: «Nem nézek én, megvallom, annyit hátra,
mint sok hazámfia, hanem inkább előre; nincs annyi gondom
tudni, valaha mik voltunk, de inkább átnézni, idővel mik
lehetünk és mik leendünk. A Mult elesett hatalmunkból, a
Jövendőnek urai vagyunk. Sokan azt gondolják: a magyar ma-
gánjog volt; én azt szeretem hinni: lesz!» *(Éljenzés és taps.)*

Dr. Vécsey Tamás elnök:

T. teljes-ülés!

Szólásra senki sem jelentkezvén, legyen szabad elnökileg konstatálnom azt, hogy az a nagy szám, a melylyel a Jogászegylet tagjai itt az előadáson megjelentek, és az a nagy figyelem és csend, a melylyel az előadó úrnak kiváló értékű történeti fejtegetéseit és a jövőbe engedett bepillantását kisérték: a mai előadás érdekességével függ össze. Meg vagyunk győződve arról, hogy az az anyag, a mely részben élő, részben már kihalt alkotása a magyar jogfejlődésnek s hogy mind az, a mire az előadó úr figyelmünket felhivta, érdemes arra, hogy annak horderejével foglalkozzunk. Kérem, hogy azt, a mit ma hallottunk, a mi eszmekörünkből kiesni, a napirendről egyhamar letünni ne engedjük. Kimutatta a t. előadó úr, hogy az a büszke jóslat, a melyet Justinianus használt, midőn Digestáit örök érvényüeknek mondta: Leges in omne aevum valituras, s a melyet a rennaisance kor legnagyobb uralkodója Mátyás király a Decretum Maius végén in eo contenta nunquam variari debeant monarchikus büszkeséggel ismétel: hiú ábránd. Minden emberi mű változandó. Napoleon is azt hitte, hogy a megalkotott kodexe örök időkre mindig egyformán alkalmas lesz, de csakhamar megjelent az első kritikus kommentár, minek láttára felkiáltott: Mon Côde est perdu! Az egykor oly jelesnek tartott osztrák törvénykönyv sorsa is azt mutatja, hogy örök időre érvényes törvényt: ember nem alkotott és bizonyosan a mi korszakunk tudósai sem fognak örök időkre valót, mindig egyformán alkalmazhatót alkotni. Valaha az 1848 *utáni* alkotásokról is úgy fog nyilatkozni a kritika, mint most szólt az előadó úr, az 1848 *előttiekről*. Elég, ha a törvény a maga korát kielégíti.

A mit a t. előadó úr az országbirói értekezlet művéről felemlített, legyen szabad ahhoz nekem azt az észrevételt csa-

tolni, hogy az országbirói értekezlet 1861-ben több jóakarattal mint szerencsével azért próbálta visszaállítani a magyar jognak rekonstruálható 1848. előtti részeit, mivel közel állottak az akkori politikusok közül a 47-esek ahhoz, hogy némely 1848. előtti institutiókat pl. a dikaszteriumokat feltartsák, így legalább harmónia volt az ő politikájuk és törvényhozási kisérletezéseik közt. De azt is óhajtották ők, hogy Magyarországot emanczipálják az osztrák jog alól s egyengessék a paritás útjait.

Engedje meg a t. teljes-ülés nekem, hogy köszönetünket fejezhessem ki az előadó úrnak *(Éljenzés)* azon kegyeletes nyilatkozatáért is, a melylyel fájdalom oly korán elvesztett kitünő tagtársunknak Dell' Adami Rezsőnek emlékét előttünk felelevenítette, mert valóban az a munka, a melyben Dell' Adami a Werbőczy Hármaskönyvét analysálta, a magyar jogirodalomban egyike a legkiválóbb jogtörténeti és kritikai munkáknak. Kifejezzük köszönetünket az előadó úrnak azért is, hogy a magyar jogalkotás körül közvetlenül vagy közvetve annyi sok érdemet szerzett nagy férfiainknak Széchenyinek, Deák, Kossuth és Szalaynak oly tiszteletet parancsoló megemlékezést szentelt.

Az ülést azzal zárom be, hogy ismételten köszönjük Márkus Dezső tagtársunknak nagybecsű előadását. *(Éljenzés és taps.)*

A Magyar Jogászegylet alapszabályai.

1. §. A Magyar Jogászegylet czélja a jogtudomány művelése és a hazai jogélet fejlesztése.

Székhelye Budapest.

2. §. Czélja elérésére szolgálnak különösen:

1. előadások és vitatkozások;

2. a jogirodalom, az igazságszolgáltatás és a jogi törvényhozás fontosabb mozzanatainak kritikai vagy ismertető méltatása;

3. pályadíjak kitűzése tudományos és az igazságügyi törvényhozás körébe vágó munkálatokra;

4. évkönyv és időszaki közlöny kiadása;

5. jogtudományi könyvkiadó vállalat létesitése.

3. §. Az egyletnek alapitó, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.

4. §. A rendes, alapitó és levelező tagok a jogi szakemberek közül a teljes-ülésen választatnak bármelyik tagnak indokolás nélküli inditványára, vita nélkül, titkos szavazás utján.

A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a tagok névsorába való beiratkozás hallgatag megujitottnak tekintetik mindaddig, mig az illető tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.

Budapesti lakos csak rendes tag lehet.

5. §. Tiszteletbeli tagokká választathatnak, a kik a jogtudomány, a törvényhozás, az igazságszolgáltatás, vagy az egylet érdekei körül különös érdemeket szereztek.

A tiszteletbeli tagok választása a közgyűlésen az igazgató-választmány inditványa folytán, vita nélkül, titkos szavazás utján történik.

6. §. A rendes, alapitó, levelező és tiszteletbeli tagokat egyenlő jogok illetik.

7. §. A rendes tagok évi tagsági díja 5 frt; a levelező tagoké 3 frt.

A mely tag egyszer-mindenkorra 200 frt alapitványi tőkét ajándékoz az egyletnek, alapitó taggá lesz.

A tiszteletbeli tagok mint ilyenek tagsági dijat nem fizetnek.

8. §. Az egylet igazgató-választmányát képezik: az elnök, három alelnök, négy titkár, könyvtárnok, penztárnok, ügyész és 36 választmányi tag.

A közgyűlés hat választmányi tag állását betöltetlenül hagyhatja.

9. §. Az igazgató-választmány vezeti az egylet összes ügyeit és végrehajtja a hozott határozatokat.

Az igazgató-választmány határozatképességéhez szükséges, hogy az elnök vagy az alelnök s az elnöklőn kivül még négy igazgató-választmányi tag jelen legyen.

10. §. Az egyletet kifelé az elnök képviseli.

11. §. Az egylet lehetőleg hetenkint egyszer teljes-ülést tart.

A nyári hónapokban teljes-ülések rendszerint nem tartatnak.

12. §. A tárgyalásokra bármely tag vendéget vezethet be.

13. §. A rendes közgyűlés évenkint egyszer tartatik.

Az igazgató-választmány határozata, vagy tíz tag kívánsága foly-
tán rendkívüli közgyűlés hívandó össze.

14. §. A közgyűlés tárgyai:

1. az igazgató-választmány évi jelentése;

2. a számvizsgálók jelentése a lefolyt egyleti év számadásairól és az egylet vagyonáról;

3. három számvizsgáló választása a legközelebbi rendes közgyűlés elé terjesztendő számadások megvizsgálása végett;

4. a legközelebbi év költségvetésének megállapítása;

5. az igazgató-választmány választása;

6. a tagsági díj megállapítása;

7. a tiszteletbeli tagok választása;

8. az alapszabályok módosítása;

9. az egylet feloszlatása és az egylet vagyona feletti rendelkez-

10. az egyletet érdeklő egyéb indítványok tárgyalása.

15. §. A rendes közgyűlés elé hozandó minden önálló indítvány legalább 8 nappal a közgyűlés előtt benyujtandó az elnöknek.

16. §. Az egylet minden üléséről jegyzőkönyv vétetik fel.

A jegyzőkönyvet az elnök és a jegyzőkönyvvezető írják al-
A közgyűlés jegyzőkönyvet a jelenvoltak közül az elnök által e czél-
felkért két tag hitelesíti.

17. §. A közgyűlés, valamint minden egyéb ülés határozatai viszonylagos szótöbbséggel hozatnak; az elnök rendszerint nem szava-
Ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az elnök szavazata dönt.

A választások a jelenlevők absolut többsége folytán válnak érvé-
nyesekké.

18. §. Az alapszabályok módosítása, az egylet feloszlatása és a vagyon hovafordítása iránt csak oly közgyűlés határozhat, melyen a tagoknak legalább fele jelen van; határozat hozatalához a jelenlevők-
nek legalább két harmad többsége kívántatik.

Ha az alapszabályok módosítása, az egylet feloszlatása és a vagyon hovafordítása czéljából összehívott közgyűlésen a tagok n-
jelennek meg határozatképes számban, ujabb közgyűlés tartandó, mely tekintet nélkül a jelenlevők számára, kétharmad szótöbbséggel határoz.

Ezen közgyűlés feltétlen határozatképessége a meghívókba kiteendő.

19. §. A közgyűlés mindazon határozatait, melyek az alapsza-
bályok megváltoztatását, az egylet feloszlását s ez esetben vagyo-
nak hovafordítását czélozzák, foganatosítás előtt a m. kir. belügy-
ministerhez kell felterjeszteni.

20. §. Ha az egylet az alapszabályokban meghatározott cz-
és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által a mennyiben további működésének folytatása által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüg-
gesztetik, s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat ered-
ményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapsza-
bályok legpontosabb megtartására különben feloszlatás terhe alatt köteleztetik.

